

**לעילוי נשמת
הרב הפ"ץ בן אסתר זצ"ל
פרשת מצורע – שבת הגדול
חג הפסח**

חידושי תורה ושאלות על **פרשת השבוע** ועניינא דיומא מ - **א'** ועד **ת'** ממפרשי ומדרשי חז"ל
התשובות מסודרות לפי סדר א-ב

בפרשה 90 פסוקים = **יו"ד ה"א וא"ו ה"א גאולה, לְכֶם**

בְּנִיטָן נְגָאָלוּ וּבְנִיטָן עֲתִידִין לִנְגָאָל (ראש השנה י ב)

הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לְפָנֶי בּוֹא יוֹם - הַהוּא הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא. (מלאכי כג)

מנין השנים לצאת בני ממצרים - בשנת 2449 לבריאת העולם יצאו בני ממצרים, השנה תשפ"ד יוצא שלפני 3335 שנים יצאנו ממצרים.

בפרשת מצורע אחת עשרה מצוות עשה (ספר החינוך)

עשה: הטהרה מן הצרעת שתהיה במינים ידועים • תגלחת מצורע ביום השביעי • טבילה לטמאים • קורבן מצורע כשיתרפא מצרעתו • טומאת בית שיהיה בו נגע • טומאת זב להיות טמא ומטמא • קורבן זב כשיתרפא מזובו • טומאת שכבת זרע שהוא טמא ומטמא • טומאת נדה שטמאה ומטמאה • שתהא זבה טמאה ומטמאה • קורבן זבה כשתתרפא מזובה.

ברוב הקהילות נהוג להפטיר בפרשת **וַעֲרַבְהָ לִי-הוּא מִנְחַת יְהוָה וִירוּשָׁלַם פִּימִי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קְדָמְנִיּוֹת.** (מלאכי ג) והטעם בזה לפי שבפרשה זו מוזכרת הגאולה האחרונה על ידי אליהו הנביא, כמו בגאולה הראשונה, ביציאת מצרים. (הלבוש, הגר"א), עם זאת, במקרים שבהם הקריאה בתורה באותה שבת היא בפרשת מצורע, יש הנוהגים לקרוא את ההפטרה הרגילה של הפרשה **וְאָרְבַּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצֻרְעִים פֶּתַח הַשָּׁעַר** (מלכים ב ז), ומשום שגם בה יש מעניין הנס, שכן יש שם ברכת שפע מיוחדת **סָאָה סֶלֶת בְּשָׁקָל** ויש שנהגו לקרוא בהפטרה זו רק אם חלה השבת בערב הפסח, ומשום שכתובה בה מצוות ביעור מעשרות, שאמור להיעשות בערב פסח. (של"ה פסחים בהג"ה).

כתב ר' יעקב עמדין הטעם לקריאת ההפטרה בפרשת **וַעֲרַבְהָ לִי-הוּא מִנְחַת יְהוָה וִירוּשָׁלַם פִּימִי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קְדָמְנִיּוֹת.** (מלאכי ג) באופן קבוע לפני פסח, הוא כדי להזהיר את הציבור על המעשרות. עוד טעם, לפי שבפסח העולם נידון על התבואה. ואמרו חכמים: בעוון ביטול מעשרות, שמים נעצרין והיוקר הווה, ובני אדם רצין אחר פרנסתם ואינם מגיעים, ומביא רעב של כלה וכו'. ואם נותנים מעשרותיהם, מתברכים. שנאמר: **הִבְיֵאוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂר אֶל בֵּית הָאוֹצֵר וְיִהְיֶה טָרֶף בְּבֵיתִי וּבְחֻנּוּי נָא בְּזֹאת אָמַר י-הוָה צְבָאוֹת אִם לֹא אֶפְתַּח לְכֶם אֶת אֲרֻבוֹת הַשָּׁמַיִם וְהִרִיקֵתִי לְכֶם בָּרָקָה עַד בְּלִי דִי.** (מלאכי ג) הרי הדבר מפורש מאוד שהפטרה זו מענין של פסח היא תמיד. ולפיכך מפטירין בה לפני הפסח. להזהיר את העם על ענין המעשרות קודם גמר הדין על התבואה, שלא תלקה בשבילם. (יעב"ץ). נהגו בהפטרה לחזור על הפסוק האחד לפני האחרון שנית כדי לסיים בדבר טוב. **הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לְפָנֶי בּוֹא יוֹם - הַהוּא הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא.** (מלאכי ג כג). **אֱלֹהֵי חֶסֶד ו',** שלא יאמינו לו עד שיעשה ו' אותות. (אוצר המדרשים - פרקי משיח) ויעלה ו' דברים: משה ודורו מן המדבר ועדת קרח והארון והצנצנת ושמן המשחה וכו' לכך כתיב **יַעֲקֹב ו' מלא,** ונלקח הו' מאלהיו ולא מאות אחר כי באות אחר לא היה ניכר שם אליהו כלל. כפי שפירש"י - **וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב** (ויקרא כו מב) **בְּחַמְשָׁה מְקוֹמוֹת נִקְטָב מְלֶאךָ וְאֵלֶיהוּ חָסַר בְּחַמְשָׁה מְקוֹמוֹת יַעֲקֹב נִטַל אוֹת מִשְׁמוֹ שֶׁל אֵלֶיהוּ עֲרַבּוֹן, שְׂבָא וְיִבְשָׁר גְּאֻלַּת בְּנֵי. אֱלֹהֵי גִימְטְרִיא לוי,** כי מבני לוי היה. **לְפָנֶי בּוֹא יוֹם - הַהוּא,** שאז יבטיח השלום שבגלל העדר השלום גלו, ולכן קודם הגאולה ירבה אליהו שלום בעולם. ולכן נתקנו בברכות ההפטרה **שְׂמַחְנוּ - הַהוּא - אֶלֶיִנוּ בְּאֵלֶיהוּ הַנְּבִיא עֲבַדְךָ** שיבוא ואח"כ יבוא משיח **וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ.** ואליהו יזכה שיחיו מתים על ידו כיון שזכה להיות חי לעולם. וקוראים הפטרה זו בשבת הגדול. וי"א שעל שם כך נקראת שבת הגדול שקוראים בה **הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לְפָנֶי בּוֹא יוֹם - הַהוּא הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא.** כמו שקוראים שבת חזון ושבת שובה על שם ההפטרה. (מטה משה)

נהגו לברך איש את רעהו - 'שבת הגדול שלום', ו'שבת הגדול מבורך'. (מחזיק ברכה ב, מועד לכל חי א יט).

איתא בשו"ע (או"ח ת"א) - שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול לפני הנס שנעשה בו. **כתב המשנה ברורה:** מפני הנס - שבשנה שיצאו ממצרים היה עשרה בניסן ביום שבת, ולקחו כל אחד מישראל שיה לפרסו וקשרו בכרעי המטה כשמו שכתוב (שמות יב ג) **בַּעֲשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֵׂה לְבֵית אֲבֹתָ שֵׂה לְבֵיתוֹ.** והמצרים ראו זה ושאלו למה זה לכם. והשיבו לשוחטו לשם פסח במצות ה' עלינו והיו שיניהם קהות על שוחטין את אלהיהם ולא היו רשאים לומר להם דבר. ומפני שאז היה עשירי בחודש בשבת, על כן קבעו לקרות שבת שלפני הפסח לעולם - שבת הגדול. **כתבו התוספות** (שבת פז ב ד"ה ואותו) ואם כן ברביעי שחטו פסחיהם ונמצא בשבת שעברה לקחו פסחיהן שאז היה בעשור לחדש ועל כן קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו נס גדול כדאמרין במדרש (שמות רבה פ' בא) כשלקחו פסחיהם באותה שבת נתקצבו בכורות אומות העולם אצל ישראל ושאלו למה היו עושין כך אמרו להן **זָבַח פֶּסַח הוּא לִי-הַהוּא** (שמות יב כז) שיהרוג בכורי מצרים הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו ישראל ולא רצו ועשו בכורות מלחמה והרגו מהן הרבה הה"ד (תהלים קלו י) **לְמַפָּה מְצֻרִים בְּבִכּוּרֵיהֶם. כתב הט"ז -** ושמעתי מפי הרב מהר"ר משה חריף ז"ל דבאותו י' לחדש נעשה עוד נס שנבקע הירדן וא"כ היו סבורים שהמעלה היא מחמת נס הירדן לכן קראוהו שבת הגדול דיום עלייתן מהירדן לא היה בשבת. **כתב החזקוני -** (שמות יב ג) לפי שעשו בו ישראל מצוה ראשונה כגון מקה פסח בעשור נקרא שבת הגדול. **א"נ** לפי שמאחרין העם בשבת שלפני פסח לשמוע הדרשה בהלכות הפסח. **א"נ** לפי שהוא שבת ראשון שנכנסו ישראל למצוות (פר"ח סימן ת"ל).

כתב השו"ע (או"ח תע"א) הבכורות מתעניין בערב פסח בין בכור מאב בין בכור מאם. ויש מי שאומר שאפילו נקבה בכורה מתענה. כתב הרמ"א ואין המנהג כן. וכן כתב הבאר היטב אבל במדינות אלו נתפשט המנהג כרמ"א שלא להתענות נקבה בכורה.

מה הטעם שלא נהגו נשים בכורות להתענות בערב פסח? ואיתא במדרש (מ"ר פרק י"ח סימן ג) ואף הבכורות נקבות היו מתות, חוץ מבתיה בת פרעה, שנמצא לה פרקליט טוב, זה משה שנאמר **וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא** (שמות ב ב) לפיכך אמר שלמה **טַעֲמָה כִּי טוֹב סַחְרָה** (משלי לא יח) **וַתִּקַּם בְּעוֹד לְלִילָה** (שם טו) באיזה לילה ויהי **בְּחַצֵי הַלַּיְלָה.**

בספר יפה ללב מבאר בשם הרב החיד"א בספרו שמחת הרגל - מאחר והבכורות הנקבות של שאר האומות שהיו במצרים לא מתו, ורק הבכורים הזכרים של שאר אומות מתו. ואם כן בכורות נקבות של ישראל היו כשאר אומות שלא מתו, ולא ניכר בהם הנס.

סימן לכל מועדי השנה - א"ת, ב"ש, ג"ר, ד"ק, ה"ץ, ו"פ.
א' - יום ראשון של פסח יהיה ת'שעה באב, ב' - יום שני של פסח יהיה ש'בועות, ג' - יום שלישי של פסח יהיה ר'אש השנה, ד' - יום רביעי של פסח יהיה ק'נין התורה הוא שמחת תורה, ה' - יום חמישי של פסח יהיה צ'ום כיפורים, ו' - יום שישי של פסח יהיה פ'ורים שעבר באותה שנה, ולעולם ביום שהיה פורים יהיה ל"ג בעומר, וסימן פל"ג. (או"ח סימן תכ"ח סעיף א) נמצא שהיום הראשון של פסח הוא אותו יום בו יחול גם תשעה באב, ולכן נוהגים לאכול בו ביצה שהיא מאכל אבלים. ותהא גילה ברעדה (לבוש תנו ב).

שאלות

- א. **שְׁמוֹר אֵת חֻדְשׁ הָאֲבִיב וְעִשְׂיֹת פֶּסַח לִי-הֵנָּה אֶ-לְהִיף** (דברים טו א) מה הטעם שחודש ניסן נקרא **אֲבִיב**.
- ב. ארבעה נטרדו מן העולם על ידי לשונם, ואין להם חלק לעולם הבא.
- ג. **וַיֵּצֵא הַפָּהֶן אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיֵּרָא הַפָּהֶן וְהִנֵּה נֶרְפָא נֹגַע הַצָּרַעַת מִן הַצָּרוּעַ.** (ויקרא יד ג) לכאורה תיבת **הַפָּהֶן** השניה מיותרת, שעליו הכתוב מדבר. **וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה וַי-הִנֵּה הַפָּהֶן כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם** (שמות יב ט) משמע שמכת בכורות היתה בחצי הלילה. ואילו בפסוק **בְּיוֹם הַפָּתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם** (במדבר ג יג) משמע שהמכה היתה ביום.
- ד. **וְכָא אֲשֶׁר לֹו הַבַּיִת וְהַגִּיד לַפָּהֶן לֵאמֹר פִּגְנַע נֶרְפָא לִי בַבַּיִת.** (ויקרא יד לה) מה הטעם שאסרה התורה לומר 'נגע' נראה לי בבית, הרי ממילא עד שלא יאמר הכהן טמא עדיין אין כאן טומאה.
- ד. **וַיִּבְנֶה הַפָּהֶן וַלְקַח לַמַּטְהָר שְׁתֵּי צִפְרִיִּים חַיִּוֹת טְהוֹרוֹת וַעֲצֵן אֲרָז וַשְּׂנִי תוֹלַעַת וְאֹזֵב.** (ויקרא יד ד) פרש"י **חַיִּוֹת** – פֶּרֶט לְטָרְפוֹת. מה הטעם שהוצרך למעט ציפור טריפה לטהרת המצורע, הרי הדין הוא בכל הקרבנות כולם שטריפה פסולה לקרבן. מה ההבדל בין טהרת המצורע לשאר קרבנות.
- ה. **וְהִנֵּה נֶרְפָא נֹגַע הַצָּרַעַת מִן הַצָּרוּעַ.** (ויקרא יד ג) מה הטעם שכתב **וְהִנֵּה** היה לו לומר **כִּי נֶרְפָא** וכו'.
- ו. ראייה בפרשה שבמקווה צריך להיות ארבעים סאה, ופחות מכך לא עלתה לו טבילתו.
- ו. ראייה בפרשה 'אוי לרשע ואוי לשכנו'.
- ז. מה הטעם שעושים מצה אפיקומן ולא עושים מרור אפיקומן, ושניהם כתובים באותו פסוק **עַל מִצּוֹת וּמִרְרִים יֵאָכְלֶהוּ.** (במדבר ט יא).
- ח. מתי רוב עם ישראל לקו בצרעת?
- ח. ארבע כיתות אינם מקבלים פני שכניה – ר"ת **השמי"ל**.
- ט. **וַיֵּצֵא הַפָּהֶן אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיֵּרָא הַפָּהֶן וְהִנֵּה נֶרְפָא נֹגַע הַצָּרַעַת מִן הַצָּרוּעַ.** (ויקרא יד ג) מה הטעם שכתוב **וַיֵּצֵא הַפָּהֶן**, הרי הכרח הוא שיצא אליו הכהן לטהרו שכן המצורע יושב בדד מחוץ למחנה ולא יכול לבוא לכהן לתוך המחנה. איזה כהן לא יכול לטהר את המצורע? (והוא לא חלל, לא קטן, ולא סומא).
- י. ביום זה נסתלקה בארה של מרים, בני ישראל עברו את הירדן ונכנסו לארץ ישראל.
- י. ביום זה נימולו אברהם וישמעאל, חלה חזקיהו המלך, שב הצל עשר מעלות אחורנית.
- כ. איתא במדרש (פרקי דר"א לב) הגיע ליל יום הפסח, וקרא יצחק לעשו בנו הגדול ואמר לו, בני זה הלילה, כל העולם כלו אומרים בו הלל, ואוצרות טללים נפתחים בזו הלילה, עשה לי מטעמים, עד שאני בעודי אברכך, ורוח הקדש משיבה ואומרת (משלי כג ו) **אַל תִּלְחֶם אֶת לֶחֶם רַע עֵינֶיךָ**, הלך להביא ונתעכב שם, אמרה רבקה ליעקב, בני הלילה הזה אוצרות טללים נפתחים בו, העליונים אומרים שירה, הלילה הזה עתידין בניך להגאל מיד שעבוד, הלילה הזה עתידין לומר שירה, עשה מטעמים לאביך עד שהוא בעודו יברכך. איזה 'מטעמים' עשה עשיו ליצחק אביו.
- ל. ים של שלמה - הוא הכיור הגדול מנחושת שעשה שלמה בבית המקדש, ונקרא ים מפני שהוא מקווה מים גדול, שקרקע המקווה נקרא ים, כמו שנאמר: **כַּמִּים לַיָּם מְכֻסִּים.** (ישעיהו יא ט). כמה קבין של מים היה יכול להחזיק הכיור הגדול שעשה שלמה בבית המקדש.
- מ. **וְגַם עָרַב רַב עֲלֶיהָ אֶתֶּם וַיֵּצֵאוּ וַיִּקְרַךְ מִקְנֶה כְּבֵד מֵאֹד.** (שמות יב לה) פרש"י - תַּעֲרַבְתָּ אֲמֹת שָׁל גָּרִים. כמה אנשים מערב רב יצאו ממצרים ביחד עם בני ישראל.
- נ. **וַיֵּצֵד לְמִלֵּךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיִּהְיֶה לִבָּב פְּרֻעָה וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיֵּאמְרוּ מַה זֹּאת עֲשִׂינוּ כִּי שָׁלַחֵנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעַבְדָּנוּ.** (שמות יד ה) משמע שרצו להחזירם לעבודתם כעבדים, ואילו לקמן אָמַר אֹיֵב אֲרֻדָּף אֲשִׁיג אֶחְלַק שָׁלַל תִּמְלָאֲמוּ נִפְשֵׁי אֲרִיק חֲרַבִּי תוֹרִישְׁמוּ יָדִי. (שם טו ט) משמע שרצו להורגם ואיך יחזרו לעבודתם כעבדים.
- ס. **וַיַּעֲלֶה הַפָּהֶן אֶת הָעֵלָה וְאֵת הַמַּזְבֵּחַ הַמִּזְבְּחָה וְכַפֵּר עָלָיו הַפָּהֶן וַיִּטְהַר.** (ויקרא יד כ) מה הטעם שבכל מקום החטאת קודמת לעולה, אבל במצורע אם הקריב העולה קודם לחטאת כשרה.
- ע. מה הטעם שהנשים חייבות בד' כוסות, משא"כ בסוכה.
- פ. **וְאִם טְהוֹרָה מְזוּבָּה וְסִפְרָה לָהּ שְׁבַעַת יָמִים וְאַחַר טְהוֹרָה.** (ויקרא טו כח) איתא בגמרא (כתובות עב א) דָּאֲמַר רַב חִינְנָא בַר כְּהֵנָּא אָמַר שְׂמוּאֵל: מִנֵּין לַנְּדָה שְׂפוּפָרַת לַעֲצָמָה - שְׂנֵאָמַר: "וְסִפְרָה לָהּ שְׁבַעַת יָמִים", "לָהּ" - לַעֲצָמָה. מה הטעם שלא תיקנו חז"ל ברכה על ספירה זו כמו בספירת העומר.
- צ. **כִּי תִבְאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לְאֶחְזָה וְנִתְמִי נֹגַע צָרַעַת בַּבַּיִת אֶרֶץ אֶחְזָתְכֶם.** (ויקרא יד לד) פרש"י - בְּשׁוֹרְהָ הִיא לָהֶם שְׁהַנְּגָעִים בְּאִים עָלֵיהֶם לְפִי שְׁהַטְמִינוּ אֲמוּרָיִם מִטְמוּנֵי שֵׁל זָהָב בְּקִירוֹת בְּתֵיהֶם כָּל אֲרָבָעִים שָׁנָה שְׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבָּר, וְעַל יָדֵי הַנְּגַע נֹתֵן הַבַּיִת וּמוֹצָאָן. מה הטעם שכתבה התורה את נגעי האדם קודם לנגעי הבתים? דהלא אין הקב"ה פוגע בנפשות תחלה, היה לו להקדים תחילה נגעי בתים לאחריה בגדים ולאחריה נגעי אדם.
- ק. עזרת הנשים היתה באורך זה, רמוז בפסוק **וְאֶמְרָתֶם זָבַח פֶּסַח הוּא לִי-הֵנָּה אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֵת בְּתֵינוּ הַצִּיָּל** (שמות יב כז).
- ק. מה הטעם שנהגו לומר פיוט חד גדיא בלשון ארמית בערב ליל הסדר.
- ר. אֲרַבְעָה צְרִיכִין לַהֲדוּת: יוֹרְדֵי הַיָּם, הוֹלְכֵי מִדְּבָרוֹת, וּמִי שְׁהִיָּה חוֹלָה וְנִתְרַפָּא, וּמִי שְׁהִיָּה חָבוּשׁ בְּבַיִת הָאֲסוּרִים וַיֵּצֵא. (ברכות נד ב) מה הטעם שכתב לפי הסדר של ים מדבר חולה חבוש? וכן מה הטעם שיוֹרְדֵי הַיָּם והוֹלְכֵי מִדְּבָרוֹת הוּי בלשון רבים ואילו חוֹלָה וְחָבוּשׁ לשון יחיד?
- ש. מה הטעם שמברכים 'על ביעור חמץ' ולא 'לבער חמץ'.
- ת. **וְאֲשֶׁר אֶתְכֶם כָּל הַגּוֹיִם כִּי תִהְיוּ אִתָּם אֶרֶץ חֶפְזֵי אָמַר י-הֵנָּה צְבָאוֹת.** (מלאכי ג יב) מספר הפעמים שנזכרים בתורה **אֶרֶץ**, וכן מספר הפעמים שנזכרים בתורה **יִשְׂרָאֵל**.
- ת. איתא בגמרא (סנהדרין צח א) אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או בדור שכולו חייב. לכאורה קשה דאם הדור כולו חייב, אמאי יזכו לגאולה?

תשובות

- א. **אב י"ב = אביב**, לפי שהוא אב לי"ב חודשים. (בינת משה) שנאמר **החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה**. (שמות יב ב) **לכם** אותיות **מלך**.
- ב. בלעם, דואג, אחיתופל וגיחזי נטרדו מן העולם על ידי לשונם, ואין להם חלק לעולם הבא. *
- ג. גזירת הכתוב הוא שאפילו אם היה הכהן עם הארץ הולך עימו תלמיד חכם ואומר לו את הדין והכהן פוסק הדין טהור או טמא. וסד"א דכהן כזה אינו מחוייב לראות את הנגע כיון שבלאו הכי אינו יודע מימינו ומשמאלו רק שהת"ח יאמר לו, לכך אמר **נראה הפהן** שהכהן בעצמו חייב לתת עיניו בו. (אגרא דכלה)
- ג. גוססים ומפרפרים עד הבוקר – כדי שידעו ישראל באיזה מכה שונאיהם מתיים. (חזקוני) המצרים לא מתו בתוך הים, הם היו עדיין חיים כשפלט אותם הים. הטעם כדי שיראו המצרים במו עיניהם שכל בני ישראל ניצלו מן הים, והדבר יסב להם צער גדול. וכדי שישראל יהו את המצרים שאותם עינו ובכך תבוא להם מנוחת הנפש שלא רודפים אחריהם, ולאחר המיתה פניו של האדם משתנות. כדי שיזהו את אויביהם ויכו אותם על כל מה שעוללו להם בהיותם במצרים. בעבודת הפרך שבמצרים היו הנוגשים המצריים ממונים על השוטרים היהודים, והיכו אותם על כל לבנה שחסרה ממכסת הלבנים. ואיתא במדרש (שו"ט רפכ"ב) שכ"א מישראל היה נוטל כלבו והולך ונותן את רגלו על צואר של מצרי והיה אומר לכלבו אכול מן היד שנשתעבדה בי אכול מן המעים הללו שלא חסו עלי, ורק אז נפח את נשמתו. **א"נ** אותו לילה האיר עליהם כשמש בצהרים שנאמר (תהלים קלט יב) **ולילה פיום יאיר פתשיכה פאורה**.
- ד. דרך ארץ הוא לפי שצריך לנהוג עם הכהן בדרך כבוד ולא יורה לפני הכהן. **א"נ** שלא ימהר הכהן ויגזור טומאה. **א"נ** כיון שבדיבורו לא יוכל לשפוט הלכך לא יאמר בלשון ברור, על דרך אמרם (ברכות ד א) למד לשונך לומר איני יודע. (רא"ם) **א"נ** משום **דבר שקריום לא יכון לנגד עיני** (תהלים קא ז) דהא כל זמן שלא נזקק לכהן לאו נגע הוא ואין יאמר נגע הוא. (גור אריה) **א"נ** כדי שלא לפתוח פה לשטן לו כמו שאמרו (ברכות יט א) לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן, שהרי אפשר שיחזור ויכהה טרם בוא הכהן. (נגעים פ"ב מ"ה - תוספות יו"ט)
- ד. דם הציפור של המצורע אינו נזרק על גבי המזבח אלא נשפך לכלי חרס. וכן שחיתתה לא נעשית בעזרה אלא מחוץ למחנה כיון שמעשה הציפורים אינו נחשב כקרבן. לפיכך הוצרך הכתוב למעט ציפור טריפה. (רש"י חולין קמ א)
- ה. השגחה פרטית היא מאת השם יתברך ולא בטבע, היינו שיראה הכהן למראה עיניו כי נרפא נגע הצרעת מן הצרוע בעודו צרוע ונתרפא בהשגחה פרטית ואין הדבר בטבע. (אגרא דכלה)
- ו. **ורחץ במים את כל בשרו** (טו טז) איתא בגמרא מקנה פמה הני – ארבעים סָאָה, פְּתִינָא: **ורחץ את בשרו במים** – בְּמֵי מְקִנָה. **יָכַל בְּשָׂרוֹ** – מֵיִם שֶׁכָּל גּוֹפֵי עוֹלָה בָּהֶן, וְכִמְהָ הֵן? אֵמָר עַל אֵמָר בְּרוּם שְׁלֹשׁ אַמּוֹת. וְשִׁיעָרוֹ חֲכָמִים, מֵי מְקִנָה אַרְבָּעִים סָאָה. וְרָחַץ בְּמֵיִם רְמוֹ לֹאֲרַבְעִים סָאָה שִׁיעוֹר מְקוּה בְּמֵי מ' (מנחה בלולה)
- ו. **וחלצו את האבנים אשר בהן הנגע והשליכו אותה אל מחוץ לעיר אל מקום טמא**. (ויקרא יד מ) איתא במדרש (ספרא) מלמד ששניהם חולצים, שניהם קוצעים, שניהם מביאים את האבנים. מכאן אמרו 'אוי לרשע אוי לשכנו'. *
- ז. זכר לקרבן פסח שהוא מדאורייתא עבדינן, ולא עבדינן למרור אפיקומן זכר לפסח לפי שהוא מדרבנן. (ספר התניא סימן מה)
- ח. חטא העגל – איתא במדרש (תנחומא פרשת מצורע יד ז) על כמה דברים נגעים באים על האדם? כך שנו רבותינו על אחת עשרה דברים הנגעים באים על האדם, על עבודה זרה, ועל חלול השם, ועל גלוי עריות, וכו' על עבודה זרה מנין שבשעה שעשו ישראל את העגל, לקו בצרעת, שנאמר: **וירא מלשה את העם פי פרע זרה**, ונאמר במצורע: **וראשו יהיה פרוע** (ויקרא יג מה). [חוץ משבט לוי שלא עבדו לעגל]. *
- ח. חנפנים, שקרנים, מספרי לשון הרע, ליצנים. ר"ת **חשמ"ל** – המכנה המשותף לכל הכיתות הללו שהן חטאו בעוון הלשון, לפיכך אומרים למצורע להביא ארבע מינים שהם שתי ציפורים עץ ארז ושני תולעת כדי שיזכור שיש ארבע כיתות שלא מקבלות פני שכינה ומכאן ולהבא יזהר. (אדרת אליהו)
- ט. טמא הכהן אינו יכול לטהר את המצורע – מאחר וכתוב **ויצא הפהן** לומדים מזה שכהן שאפשר לו לכנס לפניו מן המחנה מטהר את המצורע, ואם אינו יכול להיכנס במחנה כגון שנטמא אינו מטהר את המצורע. (ספרא – חזקוני)
- י. י' ניסן - לקחו את הצאן לקרבן הפסח במצרים, נפטרה מרים ונסתלקה הבאר, והוא תענית צדיקים, עברו בני ישראל את הירדן ונכנסו לארץ ישראל.
- י. י"ג ניסן – נימולו אברהם וישמעאל, חלה חזקיהו המלך, שב הצל עשר מעלות אחורנית. כמו"כ ביום זה: המן הפיל פור להשמיד את היהודים, נקראו סופרי המלך לכתוב את גזירת המן, ונשלחו ספרים בכל המדינות.
- כ. כלב מצא והרגו וממנו בישל 'מטעמים' ליצחק אביו. תרגום יונתן – **ועפית מימךא דיי מניה צידא דכנא ואשפת כלבא תדא ותקליה ועבד אף הוא מניה תבשילין ואיתי לאבוי**. (בראשית כו לא)
- ל. ל"ו אלף קבין – והוא היה מחזיק שיעור של מאה חמישים [פעמים] מקוה טהרה, ובכל מקוה ארבעים סאה. *
- מ. מאה ועשרים רבוא דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר מאתים וארבעים רבוא. רבי נתן אומר מאתים ושישים רבוא. (מדרש מכילתא) תרגום יונתן – **נאוף נוכראין סגיאין מנהון מאתון וארבעין רבוןן סליקו עמהון**. כשיטת רבי עקיבא.
- נ. נקמה היא בבני ישראל – לאחר שנכנס פרעה לים והמים הקיפו אותו עלתה חמתו להשחיתם ורצה להרגם אע"פ שמפסידים עבדותם. (טעמא דקרא)
- ס. ספק אם חייב חטאת שמא חטא בימי בדידותו והטיח דברים כלפי מעלה, אלא שהתורה ציوتת עליו להביא – לפיכך אין כחה גדול כמו חטאת ממש, שצריך דווקא להקדימה לעולה, לפיכך דרשו חז"ל שעולת המצורע שהעלה קודם לחטאתו כשרה. (אזנים לתורה)
- ע. עיקר הגאולה הייתה בזכות הנשים – דאיתא בגמרא (סוטה יא ב) **דרש רב עיריא: בשקר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרם**. משא"כ בסוכה. (מ"א תע"ב ט"ז) *
- פ. פעמים היא רואה קודם שישלימו לה שבעת ימי טוהר וטעונה לחזור ולספור ונמצא שהברכה לבטלה. (רבינו בחיי, חזקוני) *
- צ. צדיקים הקב"ה מדקדק איתם כחוט השערה (יבמות קא ב) – לפי שבדור המדבר כולם קדושים, דקדק הקב"ה כחוט השערה ולהם אמר נגעי גופם קודם. ולזה אמר אח"כ **פי תבאו אל ארץ כנען** ואז יסתלק הדור הקדוש הזה, אזי **ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אֲחֻזְתְּכֶם** דאצלם נגעי הבתים קודם. *
- ק. קל"ה אמות אורך על קל"ה רוחב הייתה עזרת הנשים (מדות פ"ב מ"ה). וְאֵת פְּתִינֵי הַצִּיל (שמות יב כז) כמנין הַצִּיל (135) (רבינו אפרים)
- ק. קינה היא על שאיבדנו בעוונותינו את מצוות קרבן פסח, ואמר בלשון ארמית להזכיר לנו שאנו עדיין בגלות. (הת"ס) **א"נ** לחש הוא נגד עין הרע של המלאכים, לפי שהקב"ה יורד בלילה הזה עם כל צבאו ושמה בישראל, והמלאכים מקנאים בישראל קנאה גדולה. (שער ראובן בשם הא"ר מראפשיץ זע"א)
- ר. רבים הולכים יחד – בספינה חייבים מלחים המנהיגים את הספינה, הולכי מדברות שייך לפעמים ביחד, חולה וחבוש מצויים ביחד נקט להם אחרונים, וחולה שכיה יותר מחבוש ולכך הקדימו. (בן יהוידע – ברכות נד ב) *
- ש. שליח מועיל בביעור חמץ – ולא חייב להיות על הבית, ויכול לבער אפילו שלא מדעת בעל הבית, ולא הקפידה תורה אלא שיהא החמץ מבוער מן הבית אפילו שלא על ידי בעל הבית. ולכן אפילו כשבעל הבית מברך בעצמו מברך 'על ביעור חמץ' שלא לשנות מטבע הברכה. שאין מברכין בלמ"ד אלא במצוה שמוטלת על האדם ואי אפשר לקיימה על ידי שליח. *
- ת. תקצ"ב פעמים נזכרים בתורה **ישראל**. (מעם לוועז). וישראל נקראו ארץ, כשם שהארץ לעולם עומדת כך ישראל (בעלי התוספות). וכשם שאי אפשר לעולם בלא הרוחות כך אי אפשר בלא ישראל. (תענית ג ב).
- ת. תשובה יהיו חייבים לעשות – או שיעשו מרצונם ואז הדור כולו זכאי, או שהדור כולו חייב ויעשו תשובה בעל כרחם, על ידי שיביא להם מלך קשה כמו המן ועל ידי זה יעשו תשובה ותבוא הגאולה.

*** מקורות / חידודון ***

ב. בלעם, על ידי לשונו נדחה לגיהנום, שנאמר: **מִן אֲרָם יִנְחֵנִי בְלֶק מְלֶךְ מוֹאָב** (במדב' כג ז). מן הרמים הייתי ממחיצת האבות, הנחני בלק וזרקני לגיהנום. וכן דואג, על לשונו נטרד. התחיל דואג לספר לשון הרע, שנאמר: **וַיַּעַן דָּאָג הָאֱדָמִי וְהוּא נֹצֵב עַל עַבְדֵי שְׂאוּל וַיֹּאמֶר רְאִיתִי אֶת בֶּן יִשְׂרָאֵל נֹבֵה אֶל אֲחֵימֶלֶךְ בֶּן אֲחִיזָבֵהוּ**. (שם שם ט). ועל ידו נהרגו חמשה ושמנים כהנים נושאי אפוד בד, ואחיהמלך כהן גדול. **וְאֵת נֹב עִיר הַפְּתָנִים הִקֵּה לְפִי חָרָב וְגו' (שם שם יט).** וכן אחיהזבוב, על לשונו נטרד, שנאמר: **וְאֲחֵימֶלֶךְ רָאָה כִּי לֹא נִעְשְׂתָה עֲצָתוֹ וַיִּחַבְּשׁ אֶת הַחֲמוֹר וַיִּקְרָם וַיִּלְךָ אֶל בֵּיתוֹ אֶל עִירוֹ וַיָּצוּ אֶל בֵּיתוֹ וַיַּחְנֹק** (ש"ב יז כג). וגחזי על לשונו נטרד ונצטרע. שנאמר: **וַצְרַעַת נַעַמָן תִּדְבַק בְּדָ וּבְזוֹרְעָהּ לַעוֹלָם וַיֵּצֵא מִלְּפָנָיו מִצְרַע פְּשָׁלָה**. (שם שם כז). לפי שכתוב: **וְלֹא יָדְבַק בְּיָדָהּ מְאוּמָה מִן הַתְּרָם** (דבר' יג יח), והיה מלך ארם ונעמן שר צבאו עובדי עבודה זרה, וכתוב: **וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתָהּ** (שם ז כו). (תנחומא מצורע פרק יד)

ו. שאם כותל מפסיק בין שני בתים ונראה נגע בכותל לצד בית זה, בעל הבית האחר צריך להטפל עמו, דכתיב **וְחָלְצוּ אֶת הָאֲבָנִים**, לשון רבים. ולזה שהנגע לצד ביתו קורא רשע, שהנגעים באים על לשון הרע כדאמרן. (רבינו עובדיה מברטנורא – משנה גנעים יב ו)

ח. – איתא במדרש (תנחומא פרשת מצורע יד ד) על כמה דברים נגעים באים על האדם? כך שנו רבותינו על אחת עשרה דברים הנגעים באים על האדם, על עבודה זרה, ועל חילול השם, ועל גלוי עריות, ועל הגנבות, ועל לשון הרע, ועל המעיד עדות שקר, ועל הדיין המקלקל את הדין, ועל שבועת שווא, ועל הנכנס בתחום שאינו שלו, ועל החושב מחשבות של שקר, ועל המשלח מדנים בין אחים. ויש אומרים אף על עין רעה. על עבודה זרה מנין שבשעה שעשו ישראל את העגל, לקו בצרעת, שנאמר: **וַיִּרְא מֹשֶׁה אֶת הָעָם כִּי פָרַע הוּא** (שמות לב כה). ונאמר במצורע: **וְרָאשׁוּ יָהֲקֵה פְרוּעַ** (ויקרא יג מה). [חזן משבט לוי שלא עבדו לעגל].

ל. **יֵם שְׁעֵשָׂה שְׁלֵמָה**, מִזֶּה מְחִזֵּיק מְאֹה וְחֻמְשִׁים מְקוּה טְהָרָה. נראה לי בס"ד טעם למספר ק"ן [150] דעשאו דוגמה לכללות העולם הזה ולכן עשאו עומד על י"ב בקר כנגד י"ב צרופים דשם הוי"ה ששולטים בכל חודש צירוף אחד וכן הוא בי"ב צרופים דשם אהי"ה והעולם קיים ועומד על שלשה דברים שהם תורה ועבודה וגמילות חסדים כמו שאמר שמעון הצדיק באבות (אבות א, ב) וכל אחד מאלו השלשה צריך שיהיה בשלימות ארבעה חלקים שהם מעשה ודבור וכוונה ומחשבה שהם כנגד ארבע אותיות שם הוי"ה כנודע ושלשה פעמים ארבעה הם י"ב ולכך עשאו עומד על י"ב בקר והיה מחזיק ק"ן מקוה טהרה דידוע ששם הקדוש יהי הרמוז במעשה בראשית שמספרו כ"ה הופיע אורו בכריאת העולם בארבע רוחות ומעלה ומטה שאז נעשה בו ק"ן אורות בעולם כי ששה פעמים כ"ה הוא ק"ן וכנגד זה חיבר דוד המלך ע"ה בתהלים ק"ן מזמורים.

נראה לי עשה הים רמז למלכות שנקראת ים' שתהא מלאה בשש קצוות שהם חג"ת נה"י (חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד) שכל אחד כולל מששה הרי ל"ו וידוע באצילות החשבון הוא בסוד אלפים ולכן עשאו מחזיק ל"ו אלף קביו. (בן יהוידע - עירובין יד ב)

ע. **קָשָׁה אֵיךְ תִּיקְנו רַבְנָן אַרְבַּע כּוֹסוֹת בְּלִיל פֶּסַח לְנִשְׂמֵי**? משום שכתוב בגמרא (כתובות סה א) ששתיית יין לאשה דבר מגונה הוא ואפילו עם בעלה עימה מעל ב' כוסות לא מועיל, והוא הדין בפורים שנשים לא מחויבות לשתות יין.

מבאר הבן יהוידע - דכאן הברייתא איירי בשותה אותם תכופים זה את זה שאז תשתכר בהם, אבל ד' כוסות בליל פסח רחוקים זה מזה דאחר כוס קדוש יש קריאת ההגדה ובין כוס שני לכוס שלישי יש זמן הרבה באכילת מצה מרור ושלש עשרה יום טוב וברכת המזון ובין כוס שלישי לרביעי איכא זמן קריאת ההלל ושבת ושבת וכוון דאיכא הפרש זמן ביניהם יהיה בטל כח כל כוס וכוס ונחשל קודם שתשתה אחריו ואינו משכר אותה כל כך. (כתובות סה א)

צ. **כְּמוֹ כֹּחַ אֵצֶל דּוֹר הַמְדַבֵּר הֵיוּ שׁוֹנְאֵי בְצַע כְּמוֹ שֶׁדִּרְשׁוּ חַז"ל** (ברכות ט א) **דָּבָר נָא בְּאֲזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאָלוּ אִישׁ מֵאַתְּ רֵעִיהוּ וְאָשָׁה מֵאַתְּ רֵעוּתָהּ כְּלִי כֶסֶף וְכִלְי זָהָב**. (שמות יא ב) **אֵין נָא אֶלְא לְשׁוֹן בְּקִשָּׁה: בְּבִקְשָׁה מִמָּךְ שְׂאוּל כְּלִי כֶסֶף וְכִלְי זָהָב**, מה שאין כן דור הנכנס לארץ היה בשורת הממון חביב עליהם. (אמרות ה) **א"נ לפי שבמדבר נאמר שְׂמֵלֶתְךָ לֹא בְּלֵתָה מְעִלְיָה וְרִגְלְךָ לֹא בִצְקָה זֶה אַרְבַּעִים שָׁנָה**. (דברים ח ד) פרש"י - עֲנִי פְּבֹד הָיוּ שְׂפִים בְּכֹסוֹתָם וּמְגֻהָצִים אוֹתָם קָמִין פְּלִים מְגֻהָצִים: וְאַף קְטֻנִּיהֶם, כְּמוֹ שְׁהִיוּ גְדֻלִים הֵיךְ גְּדֻלָּה לְבִישׁוֹן עֲמִיהֶם, פְּלִבוֹשׁ הֵיךְ שֶׁל חָמֵט שֶׁגְּדֹל עָמוֹ. מכיוון שהביגוד גדל עליהם בדרך נס לא שייך שיבוא עליו נגעים, ומכיוון שלא היה להם עדיין בתים במדבר לפיכך אמר להם נגעי אדם בתחילה. **א"נ** בשביל מעלת ארץ ישראל שבית המקדש עתיד להיות בתוכה, הווקקה להיות נקיה וטהורה. **א"נ** בהתראה מתרה החמור תחילה כדי שישבו קודם שיקבל החמור, ולכן נגעי אדם תחילה ובעונש פוגע בפגשות רק לבסוף. (מנחת עני)

פ. ועוד נראה מהא דאיתא בגמרא (עירובין ק ב) ע"י שקילל הש"ת את חוה שנאמר **אֵל הָאִשָּׁה אָמַר ה'רָבָה אַרְבֵּה עֲצָבוֹךָ וְהִרְגָנוּ בְּעֵצֵב מַלְדֵי בָנִים וְאֵל אִישׁוֹ תְּשׁוּקַתְךָ וְהוּא יִמְשַׁל בְּךָ**. (בראשית ג טז) ע"ז רואות דם נדות. וסבירא ליה לרבי יהודה (ברכות מ ב) פל' שיהא מין קללה אין מְבָרְכִין עֲלָיו, כיון שזוה שסופרת שבעה נקיים הוא ע"י קללה אין מברכת על ספירתה. (פרדס שמאי) כתבו התוספות - וא"ת אמאי אין מברכת זבה על ספירתה כמו שמברכין על ספירת העומר דהא כתיב וי"ל דאין מברכין אלא ביובל שמברכין ב"ד בכל שנה שלעולם יוכל למנות כסדר וכן עומר אבל זבה שאם תראה תסתור אין לה למנות. (כתובות עב א)

ר. **א"נ** בים ובמדבר אין אדם הולך אלא לרצונו ולטובתו ולא יהיה לו הכרח מן אחרים, ונקיט ים קודם מדבר מפני שהוא מסוכן יותר, ואחר כך נקיט חולה וחבוש דזה בא לאדם שלא ברצונו, ובעל כרחו שלא בטובתו, וגם בזה נקיט הקשה יותר קודם כי חולה קשה מחבוש. (בן יהוידע שם)

ש. וטעמא שמברכין ב"על" ולא בלמ"ד "לבער", הוא מפני שהוא מצוה שאפשר להתקיים על ידי אחר, שמבער אפילו שלא מדעתו, לכך מברכין ב"על", שכן משמע לשון "על ביעור", כלומר, לא הקפידה התורה אלא שיהא החמץ מבוער מן הבית אפילו שלא על ידי הבעל הבית אלא הוא הדין אחר שהוא מבער, אפילו אין החמץ שלו. ולכך אפילו כשבעל הבית מבער בעצמו - מברך ב"על", שלא לשנות הברכה, שאין מברכין בלמ"ד אלא במצוה שמוטלת על האדם ואי אפשר לקיימה על ידי שליח. ובתפילין של ראש שמברכין ב"על" אף על פי שאי אפשר לקיימה על ידי שליח, טעמא אחריונא יש בה כמו שנתבאר למעלה במקומו, עיין שם. (לבוש או"ח תלב סעיף א)

ת. **דוֹר הַלֵּךְ וְדוֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עִמָּדָת**. (קהלת א ד) **פרש"י** - ומי הם המתקיימים העונים הנמוכים המגיעין (המכניעים) עצמם עד לארץ כענין שנאמר (תהלים לד) **וַיַּעֲנִיבוּ יְיָ אֱרֶץ וּמְדַרְשׁ תְּנַחֲמָא אומר כל צדיקי ישראל נקראו ארץ שנאמר (מלאכי ג) כִּי תִהְיוּ אֲתֶם אֲרֶץ חֶפְצֵי**.

ת. **אֵין בֶּן דּוֹד בֹּא אֵלָא בְּדוֹר שְׂכוּלוֹ זְכַאי וְכוּ'**. יש לפרש דבריו אליבא דרבי יהושע וכמ"ש לעיל דאם ישראל יעשו תשובה רצונית נגאלין ואם לאו הקב"ה מעמיד להם מלך כהמן שיעשו תשובה הכרחית ונגאלין בה וז"ש או דבור שכולו זכאי דהיינו תשובה רצונית כמ"ש **וְעַמְךָ פְּלִים צְדִיקִים וְגו'** או דבור שכולו חייב שיעמיד להם הקב"ה מלך כהמן שע"י זה יעשו תשובה ויהיו נגאלין כדכתיב (ישעיהו נט טז) **וַיִּרְא כִּי אֵין אִישׁ** וְגו' וסיפיה **וְתוֹשַׁע לּוֹ זָרְעוֹ** וְגו' וכן הא דאמר זכו אחישנה וְגו' היינו זכו שיעשו תשובה רצונית אחישנה לא זכו שלא יעשו תשובה רצונית בעתה שיעמיד לעת הגאולה עליהם מלך כהמן שע"י יעשו תשובה וכן יתפרש זכו עם ענני וכו' דהיינו שזכו לעשות תשובה רצונית. (סנהדרין צח א - חידושי אגדות)

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת
 התשובות אינם להלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בברכה
לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
 לקבלת העלון במייל ניתן לפנות לכתובת ramnadlan018@gmail.com